

АНАЛІТИЧНА РОБОТА ЯК НЕ ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

КИЦЮК Віктор Петрович - суддя Жовтневого районного суду міста Харкова

УДК 343.35

В статті характеризуються поняття «аналіз», «аналитическая работа», розглядаються її етапи, нормативно-правове регулювання аналітичної роботи в судах України, конкретизується суть аналітичної роботи із обобщення судової практики в суді.

Ключові слова: аналітична робота, процесуальні форми, діяльність суду.

Відповідно до Закону України від 13.12.1991 № 1977-ХІІ «Про наукову і науково-технічну діяльність» розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання [1].

Окрім процесуальної діяльності, судова гілка влади здійснює і наукову діяльність (ст. 1) [1]. До наукової діяльності у суді належить проведення узагальнень судової практики, аналітична робота, а також власне наукова діяльність з питань застосування законодавства. Власне наукова діяльність включає в себе вивчення актуальних питань застосування законодавства, дослідження шляхів їхнього вирішення та наукові публікації у засобах масової інформації юридичного спрямування. Призначення аналітичної роботи полягає: по-перше, у вивченні закономірностей судової практики та змін у законодавстві, які тією чи іншою мірою впливають на діяльність суду; по-друге, у використанні здобутих відомостей і знань для забезпечення ефективності цієї діяльності.

Мета даної статті полягає в тому, що на основі дослідження нормативно-правове регулювання аналітичної роботи з узагальнення судової практики в Україні визначити сутність, особливості та значення такої форми діяльності суду щодо протидії злочинності.

Слово «аналіз» в перекладі з грецької означає «розклад, розчленування, розбір» і використовується для означення методу наукового дослідження шляхом логічної абстракції. Іншим різновидом методів наукового дослідження виступає «синтез», що відповідно означає «поєднання, сполучення, складання», тобто вивчення предмета в його єдності, цілісності. Процес мислення пов'язаний як з розкладанням предметів (аналізом), так і з їх поєднанням (синтезом). Без аналізу немає синтезу [2, с. 354]. Таким чином, разом узяті аналіз і синтез складають єдиний процес наукового пізнання, що в теорії і практиці управління називається аналітичною діяльністю. Тому термін «аналіз» можна умовно вважати синонімом дослідження взагалі.

Аналітична робота є невід'ємною і найважливішою складовою частиною управлінської діяльності і виступає не якимось епізодичним, короткочасним актом, що виконує спеціально призначений працівник, а функцією усіх ланок системи, що здійснюється постійно. Аналітична робота – це безперервний процес вивчення управлінської та іншої інформації. Крім того, аналітична робота служить засобом виявлення і оцін-

ки значущості виникаючих перед конкретною системою проблем, формулювання її цілей, визначення об'єктивно необхідних функцій, обґрунтування структури та підвищення ефективності діяльності по виконанню поставлених завдань. Навіть, якщо цілі органу визначені вищестоящою системою управління, то і в цьому разі аналітична робота забезпечує: виявлення часткових проблемних ситуацій; висунення та з'ясування конкретних проміжних цілей управління; вибір основних напрямів діяльності; визначення та оцінку окремих дій по досягненню намічених цілей [3, с. 15].

Що стосується самого поняття «аналітичної роботи», то думки вчених різняться з цього приводу. Так, А.Ф. Штанько «аналітичну роботу» визначає як використання соціальних методів та способів дослідження інформації, яка характеризує умови зовнішнього середовища, стан громадського порядку та злочинності з метою визначення завдань для підвищення ефективності функціонування правоохоронних органів [4, с. 22]. Дещо іншу думку має І.М. Савченко, який визначає її як постійну дослідну діяльність (функція процесу управління), що охоплює своїм змістом широкий комплекс організаційних заходів і методичних прийомів для вивчення і оцінки інформації про зовнішні та внутрішні фактори, причинно-наслідкові зв'язки функціонування системи управління щодо виконання визначених для неї мети і завдань [5, с. 7]. Більш точне визначення пропонує Е.П. Масленников, яке є узагальненням вищевикладених дефініцій. На його думку, аналітична робота – це постійна дослідна діяльність (функція процесу управління), що охоплює своїм змістом широкий комплекс організаційних заходів і методичних прийомів для вивчення і оцінки інформації про стан злочинності, результати практичної діяльності органів по виконанню поставлених перед ними завдань, а також про умови, в яких ці завдання виконуються, і яка забезпечує цілеспрямоване управління та оцінку ефективності управляючих впливів [3, с. 13]. Визначаючи поняття аналітичної роботи О.М. Бандурка основний акцент робить саме на кримінологічну інформацію та пропонує таке визначення:

«аналітична робота – це збирання, переробка і оцінка кримінологічної інформації, під якою розуміється сукупність відомостей, необхідних для розробки попереджувальних заходів, їх реалізації, контролю та оцінки ефективності виконаної роботи». Об'єм кримінологічної інформації, форми і методи її збору та зберігання у кожному конкретному випадку визначаються рівнем здійснення цієї діяльності. Аналітична робота проводиться на всіх рівнях і з усіх напрямків профілактики злочинів [6, с.121].

На підставі дослідження наукових думок щодо поняття «аналітична роботи», на нашу думку, під останньою можна визначити процес пізнання, який полягає у зборі, вивченні, переробці, оцінці інформації за допомогою загальнонаукових та спеціальних методів та засобів, з метою отримання висновків з досліджуваної проблеми та досягнення поставлених мети та завдань. Аналітична робота поділяється на етапи, кількість яких в наукових джерелах відрізняється. Так, С.І.Герасімов дотримується думки, що змістовну сторону аналітичної роботи складають ряд взаємозв'язаних етапів: збір інформації – обробка інформації – висновки та пропозиції. Вони однаково важливі, помилка або недооцінка одного обов'язково позначиться на інших. Але якщо із збором інформації особливих проблем не буває, то на етапах обробки допускається немало прорахунків [7, с.59]. З точки зору П.М. Каркача, аналітичні дослідження повинні бути актуальними й мати практичне значення, а тому аналітичну роботу необхідно проводити, дотримуючись встановлених правил. Перш за все, необхідно: 1) визначити завдання аналітичної роботи і коло питань, які підлягають дослідженню; 2) скласти план аналітичної роботи; 3) визначити обсяг інформації, що підлягає дослідженню; 4) вибрати метод вивчення інформації – загальний чи вибіркового; 5) визначити коло осіб, які беруть участь в аналітичній роботі, і забезпечити їх необхідним методичним і нормативним матеріалом [8, с.65].

Більш детальніше основні етапи аналітичної роботи розкрито у працях М.Г. Чумаченка. Автор виділяє наступні етапи: по-перше, підготовчий: 1) розробка плану

та програми аналітичної роботи; 2) вибір і визначення загального стану об'єкта аналізу; 3) формування цілей та завдань аналізу і напрямків використання його результатів; 4) розробка системи синтетичних та аналітичних показників, за допомогою яких характеризується об'єкт аналізу; 5) перевірка достовірності джерел інформації та вивчення матеріалів попередніх обстежень; 6) визначення конкретних виконавців та розподіл обов'язків між ними. По-друге, основний: 1) збирання та опрацювання інформації; 2) перевірка повноти й вірогідності звітних даних, проведення арифметичного, логічного і балансового зведення показників; 3) виявлення взаємодіючих факторів і обчислення їхнього впливу на зміну величини показників. По-третє, завершальний: 1) проведення підсумкової оцінки діяльності і узагальнення результатів аналізу; 2) розробка висновків і пропозицій щодо прийняття належних управлінських рішень за результатами аналізу, відповідно до його цілей і завдань; 3) підготовка розпорядчих актів, призначення осіб, відповідальних за виконання прийнятих рішень; 4) контроль за впровадженням у виробництво пропозицій, що їх було висунуто за результатами аналізу [9, с. 166].

На думку автора необхідно виділити три етапи аналітичної роботи: попередній, власне аналіз та заключний. До першого етапу слід віднести: розробку плану та програми аналітичної роботи, визначення об'єкту дослідження, визначення мети та завдань, визначення методів та засобів доцільних для дослідження обраної проблеми та збір інформації, до другої (власне аналізу) – вивчення зібраної інформації, її обробка та формування попередніх (проміжних) висновків, до третього – формулювання кінцевих висновків проведеної роботи, розробка пропозицій щодо вдосконалення досліджуваного об'єкту.

Аналітична робота в суді – це постійна дослідна діяльність (функція процесу управління), що охоплює своїм змістом широкий комплекс організаційних заходів і методичних прийомів для вивчення і оцінки інформації про стан здійснення судочинства, особливості застосування законодавства тощо.

Для вироблення єдиного підходу в застосуванні норм матеріального і процесуального права апеляційні суди вивчають і узагальнюють судову практику з різних категорій судових справ. Узагальнення судової практики – це аналітична й водночас організаційна робота, яка враховує специфіку судової діяльності з відправлення правосуддя. На підставі вивчення судової практики і аналізу судової статистики в апеляційних судах отримують практичний матеріал, який дозволяє створити уявлення щодо практики застосування судами норм права, труднощів у їх судовому тлумаченні, помилок, а також різноманітних заходів щодо їх подолання (направлення судам оглядів, узагальнень, проведення семінарів з розгляду і обговорення питань застосування законодавства з окремих категорій справ тощо) [10].

Вище зазначені функції закріплені на законодавчому рівні. Так, ст. 27 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає повноваження апеляційного суду, серед яких він: «розглядає справи відповідної судової юрисдикції в апеляційному порядку згідно з процесуальним законом; у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової юрисдикції як суд першої інстанції; аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику; надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства» [11, ст. 27]. Контролює ведення та аналіз судової статистики, організовує вивчення та узагальнення судової практики, дбає про інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства голова апеляційного суду [11, п. 7 ст. 29].

До повноважень Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ відносяться: розгляд справи відповідної судової юрисдикції в касаційному порядку згідно з процесуальним законом; у випадках, передбачених процесуальним законом, розгляд справи відповідної судової юрисдикції як суд першої або апеляційної інстанції; аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики; надання методичної допомоги судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій прак-

тиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції [11, ст. 32].

Отже, законодавством України прямо закріплено повноваження апеляційних судів, Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ на аналітичну роботу з узагальнення судової практики.

Для ведення документообігу у суді з 15 грудня 2010 року впроваджено автоматизовану систему «Діловодство». Автоматизована система – це сукупність комп'ютерних програм, що забезпечують функціонування документообігу суду за допомогою використання відповідних програмно-апаратних комплексів судів, обіг інформації між судами різних інстанцій та спеціалізації, передачу інформації до центральних баз даних залежно від спеціалізації судів, захист на технологічних ланках від несанкціонованого доступу тощо [12]. Вона призначена для забезпечення ведення обліково-статистичних карток, здійснення логічного контролю коректності введеної інформації, формування звітів щодо здійснення судами правосуддя.

Дані методичні рекомендації створено для персоналу, який займається документообігом та контролем виконання доручень, використовуючи АС «Діловодство» та адміністрування системи. Використання системи відбувається у співпраці з працівниками організації-розробника та ведеться відповідно до вимог Інструкції з діловодства [13], Законів України «Про звернення громадян» [14] та «Про мови в Українській РСР» [15].

Первинним обліком у суді займається відділ документального забезпечення, функції щодо складання звітності у апеляційному адміністративному суді покладено на відділ узагальнення судової практики, аналітично-статистичної роботи та інформаційного забезпечення.

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про державну статистику» [16] та з метою забезпечення своєчасного одержання статистичної звітності про роботу судів загаль-

ної юрисдикції (крім господарських судів) Наказом Державного комітету статистики України, Верховного Суду України, Міністерства юстиції України від 27 травня 2002 року № 206/90/44/5, починаючи з 2002 року було введено піврічну та річну статистичну звітність про роботу судів загальної юрисдикції (крім господарських судів) [17]. У відповідності до Інструкції щодо заповнення форм статистичної звітності про роботу судів загальної юрисдикції (крім господарських судів) форми статистичної звітності про розгляд судами справ розробляються Міністерством юстиції України і затверджуються спільним наказом Державного комітету статистики України, Верховного Суду України та Міністерством юстиції України.

Унесення змін до затверджених форм статистичної звітності, а також запровадження додаткової звітності з порушенням установленого порядку неприпустимі. Первинні статистичні звіти складають Верховний Суд України, апеляційні суди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, місцеві суди.

У сфері кримінального судочинства основні правила заповнення та подання документів первинного обліку для забезпечення достовірності статистичної звітності в судових органах регулюються Інструкцією щодо заповнення статистичної картки на особу, стосовно якої судом розглянуто кримінальну справу, яка затверджена Наказом Державної судової адміністрації України від 18 березня 2004 року № 32/04 [18].

Саме на підставі статистичних звітів місцевих судів складаються зведені звіти в Головному управлінні юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київському та Севастопольському міських управліннях юстиції. У Міністерстві юстиції України на підставі статистичних звітів апеляційних судів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя складається зведений статистичний звіт про розгляд справ цими судами; на підставі отриманих звітів із Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції – зведений

статистичний звіт про розгляд справ місцевими судами України.

Положення і терміни подання звітів регламентуються Загальнодержавним табелем (переліком) форм державної статистичної звітності для об'єднань, підприємств, організацій і установ України всіх форм власності, що затверджується Державним комітетом статистики України. Інформація про порядок та терміни подання звітів міститься також на бланку кожного статистичного звіту. За достовірність та своєчасне подання звітів несуть відповідальність голови судів усіх рівнів, начальники управлінь юстиції, а також безпосередні виконавці звітів. Указані особи підписують звіти. За достовірність документів первинного обліку несуть відповідальність особи, які їх заповнюють. Кожна форма статистичного звіту складається в декількох примірниках, що підписуються керівниками та виконавцями. Перші примірники звітів залишаються в суді або управлінні юстиції, де зберігаються в спеціальному наряді, інші – надсилаються адресатам, указаним на бланках звітів. Апеляційні суди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя подають копії всіх звітів відповідним управлінням юстиції. Статистична звітність подається із супровідним листом до встановленого терміну. Звіти складаються накопичувальним підсумком даних за відповідні звітні періоди (півріччя і рік). Залишки нерозглянутих справ на початок звітного року вказуються за станом на 1 січня звітного періоду. Залишки на кінець звітного періоду вказуються за станом на останнє число кожного звітного періоду. Статистичні звіти складаються на основі документів первинного обліку, ведення яких регламентується Інструкцією з діловодства в судах [13].

Таким чином, аналітична робота в суді – це постійна дослідна діяльність (функція процесу управління), що охоплює своїм змістом широкий комплекс організаційних заходів і методичних прийомів для вивчення і оцінки інформації про стан здійснення судочинства, особливості застосування законодавства тощо. Законодавством України прямо закріплено повноваження судів всіх рівнів на аналітичну роботу з узагальнення

судової практики. При цьому аналітична робота має важливе значення для розробки заходів протидії злочинності. Адже саме на цій основі визначається конкретна динаміка та структура злочинів, аналізується вплив злочинності на соціально-економічний стан діяльності держави та діяльність суб'єктів щодо запобігання злочинності. Саме судові рішення по тих чи інших кримінальних справах є об'єктивним показником реальної динаміки злочинності в державі.

Література

1. Про наукову і науково-технічну діяльність – електронний ресурс : офіційний сайт – державний фонд фундаментальних досліджень// <http://www.dffd.gov.ua/uk/home/2010-08-03-07-43-42/107--i-13121991-1977-xii-.html>
2. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / За ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 702 с.
3. Масленников З.П. Организационно-правовые основы и методика аналитической работы в органах внутренних дел / З.П. Масленников. – М., 1979. – С.15.
4. Штанько А. Ф. Вопросы теории и практики руководства горрайорганами внутренних дел : [практическое пособие] / А. Ф. Штанько, Л. И. Громовенко. – К. : РИО МВД Украины, 1996. – 104 с.
5. Майборода Л. А. Організаційно-правові засади створення інформаційно-аналітичних центрів ПТО: Методичні рекомендації / Л. А. Майборода, І. М. Савченко. – К.: Принт, 2009. – 49 с.
6. Бандурка А. М. Преступность в Украине: причины и противодействие : [монография] / А. М. Бандурка, Л. М. Давыденко. – Харьков : Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. – 368 с.
7. Настольная книга прокурора / [под ред. С. И. Герасимова]. – М., 2002. – 840 с.
8. Курочка М. Й. Прокурорський нагляд в Україні: підручник / М. Й. Курочка, П. М. Каркач; за ред. проф. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2004. – 424 с.
9. Економічний аналіз: Навч. посібник / [М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов та ін.]; За ред. М. Г. Чумаченка. – Вид.

АНОТАЦІЯ

В статті характеризуються поняття «аналіз», «аналітична робота», розглядаються її етапи, нормативно-правове регулювання аналітичної роботи в судах України, конкретизується суть аналітичної роботи з узагальнення судової практики в суді.

SUMMARY

Concepts “analysis”, “analytical work”, are characterized in the article, her stages are examined, normatively-legal adjusting of analytical work in the courts of Ukraine, essence of analytical work is specified from generalization of judicial practice in a court.

2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.

10. Наукова діяльність Вінницький апеляційний адміністративний суд офіційне Інтернет-представництво / електронний ресурс: http://vaas.gov.ua/?action=menu&id_menu=143&type=1&module=0

11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України / Офіційний вісник України від 30.07.2010 – 2010 р.– № 55/1 – с. 7. ст. 1900, код акту 52172/2010.

12. Про автоматизовану систему документообігу суду : положення Рада Суддів України Рішення від 26 листопада 2010 року № 30 / електронний ресурс <http://court.gov.ua/sud0301/30/20/8513/>.

13. Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевому загальному суді: Наказ №68 від 27.06.2007 / Офіційний вісник України від 16.08.2006 – 2006 – № 31, / № 78. 2007: стор. 207 (ДІ), с. 273. ст. 2266.

14. Про звернення громадян: Закон України / Відомості Верховної Ради України від 19.11.1996 – 1996 р., № 47, стаття 256.

15. Про мови в Українській РСР: Закон УРСР / Відомості Верховної Ради УРСР від 09.11.1989 – 1989 – № 45, ст. 631.

16. Про державну статистику: Закон України з змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 13 липня 2000 року № 1922-III / офіційний сайт Міністерства аграрної політики / <http://minagro.gov.ua/page/?2658>.

17. Про затвердження форм статистичних звітів щодо роботи судів загальної юрисдикції (крім господарських) та Інструкції щодо їх заповнення: Наказ Державного комітету статистики України, Верховного Суду України, Міністерства юстиції України від 27 травня 2002 року N 206/90/44/5 – Офіційний вісник України від 27.06.2002 – 2002 – № 24. том 1. С. 98, ст. 1181– код акту 22593/2002

18. Про затвердження Інструкції щодо заповнення статистичної картки на особу, стосовно якої судом розглянуто кримінальну справу: наказ Державної судової адміністрації України від 18 березня 2004р. № 32/04 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 14. – ст. 992